

850943

Internatele și școalele din Beiuș

de

Vasiliu Ștefănică,
dir. școlii civ. de fete.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Retipărire din ziarul »Tribuna«.

SIBIIU.

„TIPOGRAFIA“, SOCIETATE PE ACȚII.

1902.

343

Internatele și școalele din Beiuș.

Un »Binevoitor« în numerii 214—215 ai »Tribunei« critisează institutele române culturale din Beiuș și le apostrofează cu »scăderi și miserii«. Încât pentru școala civ. de fete zice, că: »puterile didactice una ca una sînt foarte la culme«. Și eu, directorul școalei așa zic, și sînt mulțumit. Dacă puterile didactice sînt la culme de sine urmează, că și progresul trebuie să fie bun. Ce constată și »Binevoitorul«, cum e din: română și maghiară încă și foarte bine. Urmează deci, că școala e la culmea sa după a mea părere. Ce cred, că pot adeveri și acei din profesorii de preparandie din Blaj, Arad, Oradea, Pesta, unde mai multe din elevele noastre, cari au absolvat patru clase civile, au depus esamenel'e private de pe cursuri preparandiale cu succes eminent din toate studiile, — ba au depus într'un an chiar și după două cursuri avînd etatea recerută. Apoi »fetița« dlui rector de internat A. G. după absolvarea claselor civile nu a mers la Pesta să învețe nemțește, ci a mers la preparandie în claustrul anglicanelor, unde încă

e eminentă. Nemțește știe din familie și din internatul Pavelian de fete. Ear' ceealaltă »fetiță« a dlui A. G. e în Șopron la preparandia civilă nu la germână, sau pian.

Planul de învățământ e neproportionat zice »Binevoitorul« cum e în cl. III. civ. cu limba română. Și eu zic, că e așa, dar' e impus prin lege, e regulament ministerial, ce nu se poate schimba. Apoi tot acest plan e și în școala civ. rom. din Sibiiu. Conform acestui plan în cl. III. civ. din română, maghiară se propune pe scurt tot ce se propune în gimnasiu în cl. III., IV., V., VI, adică: gramatică, stilistică, poetică, ba se face amintire și de dramatică și retorică, a bună seamă multă »țică« pentru o »fetică«. Puterile didactice însă, cari »sunt una ca una la culme« află modul cum materia aceasta multă la vedere, se nu fie spre greutatea elevelor, ci se le fie isvor de recreare, la care — chiar precum aleargă căprioarele micuțe ostenite de fugă la râul cristalin, ce cu vehemență spală alvia codrului — așa se alerge și elevele spre a se răcori din râul-isvor dulce și nesăcat al scriitorilor, literaților și preoților nostri Ceea-ce poate adeveri și registrul bibliotecii, că nu o »fetiță« ci multe au cetit nu numai legendarele și manualele prescrise, ci și alte cărți folositoare. Cu tot dreptul ar fi bine, dacă s'ar fi aflat, sau s'ar afla puteri didactice de ale școalelor civile române, mai ales cu diplomă din limba

română, că materia limbei române din clasa a III. civ. se o prelucreze într'un manual, ca să nu fie atâtea manuale înșirate din un studiu, cari costează și mai mulți bani. Dar sărăcía nu permite, că eată cel chiebat și acum probat, primind alt post doar' și mai cu rang și mai plătit, abandonează școala civilă.

La început zice »Binevoitorul«, că puterile didactice una ca una sânt la culme, și îndată se desavuază pe sine însuși, zicând, că: »Special ar merita mai multă atențiune franceza, germana, pianul și cantul, că nu a văzut nici o băiată, care 'și ar fi însușit cunoștințe sau dibăcii în aceste. Memorisează numai bucăți papagalicește!!« Eu îți spun mai mult, domnul meu, că am văzut nu băiete de 12—14 ani, ci fete de 20 de ani cari au absolvat 4 elem., 4 civ., 4 cursuri el. preparandiale, ba sânt cari au absolvat 4 elem., 4 civ., 4 cl. gimn sup și universitate, învățând în continuu, încât le-au conces timpul, germana și piano, și totuși foarte puțină dibăcie au în aceste studii, deși au fost în internate, unde se solvesc nu 250 fl. ci 600 fl. la an. Vedem prin orașe mai mari și pe la posesori pe lângă o »fetică« câte o guvernantă franceză, instructoară de pian — apoi »fetica« după un restimp de 8—10 ani slab clămpălește atât franțuzește, cât și în pian. Te ved pe d-ta, care ai învățat limba latină

din cl. I—VIII. gimn., cu 5 ore la săptămână, greca din cl. V.—VIII. cu 5 ore la săptămână, germana din cl. III.—VIII. și totuși când ai depus maturitatea n'ai avut dibăcie de a vorbi: latinește, grecește, nemțește. Spune pe suflet, nu-'i așa? Apoi d-ta pretinzi dela o »fetică« să aibă dibăcie în aceste, dela o »fetică«, care e numai de 12—14 ani, are numai 2—3 ore la săptămână și umblă numai 3—4 ani la școala civilă, — apoi mai are din alte studii obligate 25 ore la săptămână, cu care trebuie să se facă seamă conform legilor și regulamentelor școlastice. Apoi școala civilă nu-'i școală de specialitate, ci numai dă cunoștințe în general din toate, pune basă, pe care se poate edifica.

Pe lângă toate aceste putem arăta exemple de progres foarte înaintat și în aceste studii. Acolo e »fetica« domnului preot din Vașad, care are dibăcie în pian, deși numai aici în școala civilă a învățat, acolo e »fetica« domnului profesor gimnasial C. A., care e numai în clasa III. civilă și conduce un cor. Te întreb, domnule »binevoitor«, cum se poate conduce un cor papagalicește? Acolo e »fetica« doamnei E. D., învățătoare de stat, unde învață pianul? Acolo e »fetica« d-nului inginer I. E. unde a învățat pian? Acolo sînt: M. Boni, V. Burila, M. Selagian unde au învățat cant? Eată 6—7 deodată cu dibăcii și nu una, cum zici d-ta. Trebuie să-ți spun

verde, domnul meu că nu ești gentleman când cutezi a ataca simțul de ambiție nobilă al atâtor fete și domnișoare gingașe și cu des-tulă dibăcie.

A bună-seamă că la astfel de studii și desterități trebuie și aplicare și simț și timp și bănișori. Apoi te invit să avem onoare și în present în cl. IV. civ unde toate elevele învață literatura germană, o și pricep, o și spun nemțește. Dar' corul vocal nu dă rezultat uimitor? cum a fost și »Iubileul S. Uniri«, când au cântat în cor 40 eleve dela școala civ. și 40 elevi gimnasiali: »La râul Babilonului« instruat de doamna C. B., profesoară de musica vocală și instrumentală. Astfel de lucru se poate »papagalicește«? când bine știi d-ta »din intuițiune proprie«, că în școala civilă se pune mult pond pe teoria de cant, apoi cu vocea, în așa măsură, că majoritatea elevelor, cari au frecuentat școlile civile la noi, știu cânta după note ori-ce piesă, nu zicare grea.

Dacă pe d-ta nu te încântă corul bisericesc al elevelor dela școala civilă mă tem că nu te va impresiona nici corul micuților gimnaziști constător din 120 de elevi Oare știi d-ta, care ai absolvat poateși teologie, universitate sau academie, cânta după note ca o »fetică« din internatul Pavelian. Abia cred! Ba în respectul desterității, în cant, declamări te-a desavuat apriori ziaristica noastră, când

azivară și în vara trecută în ferii scrisese: colo în Sătmar, Sălagiu s'a ținut »Asociațiunea«, apoi sfințiri de biserică, adunarea reuniunii femeilor române, unde și când s'au ținut și petreceri și concerte, în cari au debutat cu succes nu o »fetică«, ci mai multe. Din aceste urmează, că cele scrise de d-nul »binevoitor« ca învinuiri față de școala civilă din Beiuș și observate de d sa parte din intuițiune, parte ca lucruri referate »sunt impresi primite din înșelări optice și acustice« căci dacă aceste simțiri mai înalte ale văzului și auzului cutăruiva îi lipsesc, nici intelectul, nici judecata nu poate fi în acest respect perfectă.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cu un cuvânt, subscrisul, director al școalei civile gr. cat. rôm. de fete din Beiuș, afirmă că școala ține strict la regulamentele obligatoare și le execută cu promptitudine spre îndestulirea și mulțumirea celor competenți. Aceste le adeverește senatul școlar, care constă din 12 membri de specialitate: protopopi, ingineri medici, profesori, cari în tot decursul anului vizitează școala. Adeverește inspectorul școlar diecesan, canonic gr.-cat. de Oradea-mare, fost profesor preparandial 20 de ani. Aceste le adeverește inspectorul regesc comitatens, care mai de multe ori vizitează școala în tot anul, — a fost de față și la orele de cant, când o profesoară, A. B., propunea unei grupe de eleve teoria într'o sală, în altă sală

prof. ord. de musică propunea la pianino, eară directoara de internat în altă sală la pian. Ce mai poștești domnule? Voiești să scoți înainte de timp din corpul fraged al micuțelor eleve și sufletul inocent — abia cred să fii pedagog, sau psicho-fiziolog, — dă-le o leacă de timp să facă mișcări și în liber, că se vor bolnăvi și atunci chiar le va trebui termometru, dar medical. Apoi nu le deda eară așa gingașe, tot cu termometru, că ce va fi? când merg acasă în modesta lor familie, unde nu 'i vreme și rînd de termometru, unde trebuie să fie o »fetică« bună în: chiliă, cămară, culină, grădină.

Ce va fi, când vor mai înbetrâni, atunci va trebui să le pui sobă în spate. În tinereța noastră nu era vorbă de termometru și, har Domnului, tot o mai ducem. Folosirea peste măsură a termometrului, a căldurii, precipitează azi disoluția generală. Altcum adevăresc că în fiecare clasă atîrnă termometrul nu numai pentru căldura dlui »Binevoitor«, ci și din punct de vedere intuitiv științific. Inspectorul regesc nu numai că a vizitat școala și a fost de față la ora de cant, dar' a fost de față și la examenele finale și festive ale școalei, când a fost îndestulit și mulțumit în grad superior cu toate, dar' mai ales cu gimnastica, cu muzica vocală și instrumentală, de cari în alte locuri în așa grad nu a văzut. Toate aceste întărite prin mine se

află înscrise în protocoalele oficioase din arhivele școlii. Toate aceste le adevăresc și părinții elevilor, ca M. O. D. preoți: P. Osian și P. Pelle. *În urma acestora aserțiunile învinuitoare ale »Binevoitorului« referitoare la școală cu privire la: germană, franceză, cant le declar de scorrituri și de lucruri tendențioase«.*

Și eu sînt de părerea, că studiile artistice și limbile moderne se le învețe nu o »fetică« ci mai multe, dar' numai cele cu talent, cu aplicare și modru, că nu-'i de capul și punga ori-cui se-'și poată procura un pian cu 5—600 florini Oare nu-'i mai bine cum se face la noi, că atît, cele chemate la pian, cât și cele nechemate, învață economia de casă. Căci »fără economie nu-'i tichnă în casă« zice marele fundator al acestui institut, »a bună seamă« zice mai departe, că se învețe și obiectele de învățămînt, fără a căror cunoștință nimeni nu se mai poate avînta azi la stare și poziție cătuși de puțin însemnată«. »Toate aceste se fie împreunate cu religiune și morală, ca se le transmită și în familiile lor, căci omul fără aceste e numai pericol în societatea omenească«. Astfel contemplează și directorul acestei școlii, a face fericire în familie, — când acolo în familie va fi o mamă cucernică, bună econoamă și nu fanfaroană. În această privință a și scris în programa școlii din anul școlastic trecut

o disertație, ce a atras atențiunea compatrioților, cari gândesc și la necazul poporului dela țeară, și nu numai la vipturi grase și franțuzii. Așa în ziarul »Magyarország« în nrul din 30 Iulie a c. un domn B. M. marchează îndeosebi lucrarea aceasta, zicând, că ar fi o fericire pentru popor, când s'ar realiza acest lucru economic proiectat în disertație. În urma acesteea gratulările dela celebrități n'au lipsit: canonici, prodirectori, inspectori, directori, advocați. De aci s'a atras atențiunea factorilor competenți mai înalți și nu peste mult disertația în original și în traducere cu comitivă și esplicări separate s'a cerut și trimis la Înaltul minister de culte și instrucțiune publică, unde astfel de lucruri economice pentru eleve chiar anume sânt actuale și în lucrare.

Când a fost pe aici Dr. Weigand a zis, că: Atât d-voastră în Beiuș, cât și în Sibiiu, faceți prea mare lux în internatele de fete, aceasta nu-'i de Românul sărac. Ar trebui să vă întăriți ântâiu materialicește, apoi la luxuri străine, de aveți poftă a vă perde datinele.

— În ce privește viptul în internatul de fete, nu se poate închipui mai gustos, nutritor și îndestulitor. O deosebită ambiție a dlui rector de internat e să vadă efileve bine nutrite și voioase, — ce arată și coloa-rele lor totdeauna roșie, apoi corpul plastic și sănătos. O familie, fie și de oficiant cu sa-

lar anual de 1200 florini, a cărui familie se constee numai din 6—7 membri, așa vipt și provăzut nu poate avè, pentru-că nu-î de unde se vină pe un membru 12 florini la lună numai pe vipt, căci plătește arëndă de 200 fl, vestminte la 7 membri per 30 florini, ca în internatele din Beiuș, peste 200 floreni, plata servitoarei, contribuție, luminat, încălzit, vestminte de casă, foi periodice și beletristice, cerșitorii zilnici, cerșitori cu certe, »Asociația«, casina, medic, medicina, reparări și curățiri, câte și mai câte, nici vorbă, dl meu, că un oficiant se fie provăzut ca în internatul de fete, unde e constatat din rațiocinii, că cei 12 florini la lună, cât se vine pe o elevă nu-’s îndestulitori, ci din caseta privată adaogă în tot anul marinimosul fundator și patron.

Dl »Binevoitor« afirmă, că atât în internatul de fete, cât și în cel de băieți, viptul nu reprezintă mai mult de 8 floreni la lună pe o persoană. Nu cugete, că cei 4 fl. se pradă, căci seamă se dă la esactoratul diecesan și la consistor de tot crucerul. Apoi încălzitul, luminatul, curățitul, vase, reparări, medicină, vre-o 10 servitori, 5—6 superiori ș. c l. nu consumă cei 4 floreni? Dl »Binevoitor« vorbește ca o babă, că Doamne, câți bani plătesc bieții părinți, adecă: 12 floreni la lună + 3 floreni vestmintele. Atunci, când bine știe, că din 80 de eleve, ce sînt în internatul de fetițe, numai vre-o 10 (zece) plătesc

acei 15 floreni, până-ce 20 orfane și misere sînt cu totul gratuite, ear' 50 eleve de jumătate, plătind părinții lor numai 7 fl. 50 cr. la lună. Tot așa și în internatul de băieți. E lucru rău dar' după »Binevoitorul«, că bunul Dumnezeu ne a dat un bărbat cu inimă, care azi în internatul de fete susține cu totul gratuit 45 eleve, în internatul de băieți 55 elevi și mai bine, didactrul în gimnasiu se iartă la vre-o 100 tineri, pâne »Vulcaniană« se dă la 20 de studenți, apoi în școala civilă a internatului capătă învățatură 88 eleve, în gimnasiu 420 de elevi, și astfel de institute pentru »Binevoitorul« sînt: »scăderi și miserii«. Nu zic nimic, judece publicul cetitor. Dar' totuși zic, că: »sus se avem inimile« și »se mulțumim Domnului«, că ne-a dat așa un părinte, care face atîta îndurare și bună-tate pentru neamul seu, biserica sa și patria comună.

»*Tribuna Literară*« în nr. 228 referitor la mîncare zice: că »hrana *Romanilor* era foarte simplă« și că pentru »acea »străbunii nostri pe acele vremuri erau mai voynici și mai vîrtoși decăt ori-cînd, imposibil dar' se nu ne gîndim cu milă și cu scîrbă la acei degenerați moderni de ai nostri, cari reclamă chiar și prin internatele de educațiune hrană luxoasă«. Mai ales cînd vedem, că aceste internate de educațiune mare parte dau hrană și gratuită și în cari internate ar tre-

buil dedate la traiu simplu, la economisări și nu la spesări de ale gurmanzilor.

Un domn vèzènd instalarea și aranjarea internatului, îmbrăcăminte și provisiunea zice, că le dedați prea la traiu bun, că ce va fi cu ele dacă vor merge acasă, unde puține pot avè așa rînduială? Ce sè facem dăr'? Ținem calea medie corèspunzètoare timpului present și prescrisă de regulele igienice.

Este drept, că și în oraș se poate căpèta provèzut cu 12 floreni la lună pentru un băiat, în locuri mai simple, dar' nu la domni. Dar' oare unde-'i medicul, medicina, spălatul, scalda modernă cu țevi artesiene și dușuri à la Kneipp, unde 'i grijea părintească? Apoi și vestminte se vor folosi în oraș mai bine de 30 floreni. Advocați cu stare și renume din Abrud, Oradea, Ardeal; posesori, consilieri ministeriali își țin și 'și-au ținut copii în internatele din Beiuș și nu s'au căit. Ba este, adecă trebuie medic, medicină cât de multă la cei din oraș, că: nicotinu, chilia umedă, împrejurările produc în corpul încă gingaș al tinerilor, cât de iute: tifoidă, anemie, scrofulă, oftică și bietul tinèr e tinèrbètrân în floarea vieții, altul și pierè și încă de multe ori cei mai avuți, pentru-că acestia au timp mai mult de distracții, precum și cei mai talentați. Pentru aceea e mai bine sè fie internate și unde plătesc toate, că tinerii sînt sub scut ori-și-cum. Ioana Bădilă și Ioan

Petran — a căror memorie în veci să fie binecuvântată — au depus fond pentru casa-internatul universitarilor români din Cluj, și dacă internatul n'ar pute să satisfacă pretensiunilor unui tinăr spulberat va fi: «scăderi și miserie» lucrul nobil și filantropic-național al fundatorilor generoși, vrednici de laudă și de imitat.

Eu după absolvirea sf. teologii aveam dor să fiu profesor în acel gimnasiu, la care și moșul și tata au purtat material ca iobagi ai domeniului episcopesc. Când am absolvat eu teologia nu erau stipendii diecesane sau episcopești ca acum, că legea nu poftea profesori censurați. Lucru un an și mai bine în cancelaria notarială pe sate, câștig 50 fl. și merg cu ei la Pesta la universitate, dar' nu răsesc cu crucerii numai 3—4 săptămâni, nu capăt condiții să instruez copiii.

Universitarii ascultători de filosofie, candidați de profesură, nu pot primi posturi de scriitori în cancelarii, că orele de prelegeri sînt foarte împrăștiate d. e. fizică dela 8—9, analitică dela 10—11, integral-diferențial dela 12—1, exerciții fizicale dela 3—4, matematica dela 5—6, pedagogie dela 8—9 seara, apoi fizică superioară, chimie, variațiuni, cosmografie, astronomie, colegii speciale, limba română, maghiară, gramatică, sintaxă, literatură, metodică, apoi toate ramurile filosofiei cum e mai ales psicho-fiziologie, așa că

nu sînt într'o zi luminoasă atîtea ore, cîte studii ar fi de ascultat în fiecare zi în tot decursul anului și anilor de universitate, dacă le-ai asculta toate. Vin dar' înderēt acasă dela Pesta și încă cu trenul pîna la Püspök-Ladány. Lucru alt an lîngă notar cu salariu de 6 fl. la lună, că acum aveam și esamen notarial și la finea anului am 72 fl. Că dacă am fost provēzut, de ce se mai am lipsă? Ear' pun bănișorii în busunar și acum merg la Cluj la universitate. Drumul, înscrierile consumă 50 fl., cu cei 22 fl. rēmași duc doi ani, adecă capēt condiții de instructor lîngă copii. Doi instruez pentru quartir, alți doi pentru prînz și ojină, că în orașe mari oamenii sînt mai gingași (nu mîncă toți și cină. Fost-a timp, cînd abia puteam urca de slab treptele la sala de propunere și Doamne! bun ar fi fostă un seminar de al fer. I. Bădilă, măcar de quartir, dar' un internat Pavelian cu provēzut gratuit. Cînd eram universitar de anul al treilea a adus Dumnezeu de cap al diecesei gr.-cat. orădane pe Escelența Sa actualul episcop și patron al institutelor de Beiuș. Auzind Escelența Sa de mine m'a avisat se cer stipendiu, dacă voesc a servi diecesei. Și cum sē nu servesc eu acolo, unde tata, moșul și strămoșul au lucrat din greu ca iobagi, și eu sē nu lucru liber și din carte? Am primit stipendiu de una sută floreni pe anul acela și n'a fost mai fericit nime decăt mine. Am

depus suta în cassa de păstrare și în toată luna, în zece luni, scoteam 10 floreni pentru viptul simplu, ce nu era nici pe jumătate ca în internatele Paveliane și totuși a fost bine. Am abandonat condițiile, m'am pus la carte, cu finea anului am absolvat și în 29 Sept. am primit diplomă. Drept, că n'am spus cătră nime, că sînt și teolog absolut, că atunci nu-'mi iertau didactrul de câte 30 fl. la semestru. Am fost fericit și atunci, că n'am poftit, ca »Binevoitorul« așa vipturi gastrice și gratuite. Un Român sănătos trăește și cu mălaiu și sună corzi de veselie. Știu chiar jurist pe atunci, care trăia din straiță, când și când câte o oală de lapte și s'a făcut om. Și oare Escelența Sa patronul și fondatorul internatelor noastre, n'a trăit și nu trăește și azi modest, că numai așa se pot face internate gratuite și nu »Kost-haus«-uri. Sînt fericit și azi în jurul modestei mele familii, dar' mai fericit, când ca dascăl român pot da atât lucruri de învățatură științifică elevelor și elevilor, cât și de acestea de a traiului vieții.

Di G. Marinescu la »Iubileul« seu de 40 de ani ca profesor zice cătră elevii gimnasiali: »Ferițiți sînteți, fiilor, că, deși unii dintre voi, poate mare parte sînteți săraci material — de unde să fie bietul Român avut — dar' totuși mulți și mulți căpătați în internat tot provăzutul, de trei-ori la zi mîncare caldă, până-ce eu în 8 ani am trăit la acest gimna-

siu numai cu pânea „Vulcaniană”, o pâne la săptămână și în 2—3 luni odată mâncare caldă, dacă se îndura cutare creștin, — și totuși cu ajutorul lui Dumnezeu am săvârșit cu eminentă gimnasiul. Apoi teologia în Pesta și de acolo 40 de ani ca profesor gimnasial cu leafă modestă de 5—7 sute, mai apoi de 10 sute floreni, ajungând, har Domnului, etatea da 65 ani. De voi dară, fiilor, e mai ușor, drept ce grijii să fiți aceea, ce așteaptă dela voi biserica, patria și nația, mai virtos, că vă îngrijește nu numai științific, ci și material.

Eu cunosc azi studenți esteri aici în loc, cari de 4 luni, de când s'a început școala, nu au mai mâncat fertură, numai pâne uscată, că bani n au de fel, numai pâne și fasole, dar' nici de acestea îndestulitoare. Oare n'ar fi bine dacă ar fi și pentru aceștia internate gratuite, în cari să capete cuartir și măcar un prânz gratuit fie și de o pleasă, dar' îndestulitor.

În anii trecuți se și proiectase un așa internat pentru vre-o 50—60 tineri săraci, în care internat apoi și esteri să capete cu 3—4 fl. la lună în toată ziua prânz modest, — în colegii reformate sânt astfel de lucruri și eată așa sărăcește, câți oameni și-au crescut, dar' pentru aceea nici unul nu se face pupază. Acest plan însă n'a reușit din principii ca ale „Binevoitorului”, că sau de tot bine, sau nimic, și pentru ce să creștem proletari așa

mulți, deși eu proletari români încă nu cunosc. Și în urma acestora eară zic, că oare nu face blasfemii »Binevoitorul«, când vorbește de »scăderi și miserii« la institutelor și internatele din Beiuș, cari nu numai că sînt institute culturale, dar' și filantropice.

Tocmai așa a făcut mai deunăzi un »Necunoscător« al treburilor din jurul Beiușului, când a scris la jurnale, că pe aici profesorii fac tambalae la alegeri de ablegat, deși mare parte dintre profesori nu și-au bătut capul cu treburi de alegeri și politice. Laudă pe ceilalți inteligenți, că au șezut acasă. Nu-i drept, că atât inteligenții dela orașe, cât și cei dela sate pe degete se pot număra, cari au fost nepăsători aici pe la noi, precum și în alte colțuri locuite de Români.

Zice mai departe »Necunoscătorul«, că pe aici oamenii sînt înverșunați 48-tiști, pentru că domeniile episcopești rom.-catolice și greco-catolice — eu nici nu cunosc astfel de domenii episcopești — din jurul acesta au adus pe oameni la sapă de lemn, mai ales cu pășunatul, fiindcă plătesc foarte mult pentru o vită, apoi loc de capre de fel nu le dau domeniile, ce e o mare pagubă pe țeranii de pe aici. La capre răspund, că dl »Necunoscător« e adevărat necunoscător al legilor silvanele. Strămute d-sa legea, care oprește caprele din locuri luateși scrise de păduri re-

gulate. Incât cu plata ce trebuie solvită pentru o vită d. e. un bou, pentru pășunatul de o vară, zic, că nicăiri pe lume nu e mai puțină, eu ști, din praxă, că în tot anul plătesc de 20 de ani pentru boii fratelui meu ce îi mîină la munte în domeniul episcopesc, și nu-'i mai mult de 1 fl. maxim 2 fl pentru un bou. Domeniul vinde d. e. un munte de pășunat pe vară birăului din satul B., sau la alți doi trei oameni din acel sat cu 500 floreni. Birăul nu bagă numai 500 capete, ci și o miie de capete, și nu scoate numai câte 1 floren după un capăt, ci precum am zis și 2 floreni. La ce domeniul nu-'i cauza, dar' ori-și cum e o sumă bagatelă pentru o vită pe vară. Placă caute dl Necunoscător în registrele domeniiale și va afla, că în vara anului curent domeniul a căpătat numai 20 000 fl pentru pășunat, folosindu-se 80 000 de jugere, vine dară pe un juger 25 cruceri, ce nici de contribuție nu-'s destui

Dar' eu și noi aici în Beiuș, cari avem drept în hotarul orașului nostru pentru un capăt plătim pe o vară 3 fl. 50 cr. și vita pere de foame și de sete, — n'avem ce face, nu hulim orașul în jurnale, cum hulește »Necunoscătorul« domeniul episcopesc Căci vrăjmașii, dela cari a auzit dl »Necunoscătorul«, ca să-și ascundă păcatele lor prin care ei au adus poporul la sapă de lemn și se iese omenia lor în relief, nu blăstămăția lor,

pun vina pe domeniile episcopoești, cari dominiile totdeauna și sub iobăgie și de atunci au fost, așa zicând, tată, și de ajutor poporului. Oare mai bine ar fi, dacă ar fi dominiile de grofi, baroni, de privați sau și de stat, dându-se dominiile în arândă, apoi subarândă și așa mai departe. Un exemplu. Când regaliile erau dominale, pentru regalia din orașul Beiuș se căpeta arândă la an maximul: 5000 (cinci mii) florini, azi, când nu-'i dominală, se capătă 14000 florini. Drept — că înainte de aceasta cu 30 ani, când nu s'a fost făcută segregările era mai bine de oameni, că și contribuția era atunci mică, apoi lemnărit, pășunat vara liber. Dar' s'au făcut segregările în toată țeara prin lege regnicolară și fiecare comună și-a căpătat ce 'i-s'a căzut după lege, cât a judecat tribunalele regești.

Înzădar agită dară unii cari se fac sociali-democrați, unii speculanți cugetând la al lor buzunar și nu la al poporului, zic inzădar agită și seduc poporul rustic, că precum vecinul meu sărac fără pământ nu poate lua pământ întabulat pe mine, așa nu pot lua pământul, pășunea dominiilor, — tot omul are să se îndestulească cu ce are, sau să-și mai câștige cu lucrul, cu dreptul, dar' nu cu raptul

Nu zic, că poporul rural mai ales de pe locuri muntoase și cu el mai toți meseriașii de prin orașele n'a sărăcit, și așa are cauză

de a se vătura. Trebuie nesmintit ajutorat poporul, dar' legal, nu agitat și sedus în urma cărora se comită înconștient fapte contrare legilor, de unde nu că n'are nici un folos real, ba încă e pedepsit, încarcerat și împușcat, când seducătorii și speculanții agitatori stau pitulați și nu apără poporul. De vom merge dela Beiuș cale numai de două ore cu trenul, vom ajunge sate unde domn de pământeni nu-i Episcopul, ci alt domn privat, în a căruia pășune pentru o vită pe o vară se plătesc cel puțin 5—6 florini. Așa și în Sătmar, Maramureș așa și în Ardeal pe la Cluj, Brașov, Sibiiu, ba încă taxă și mai mare. Nu domeniile episcopești au sărăcit dară poporul, că pe la câmpia Ungariei unde e fruntea pământului și nu sînt domeniile episcopești încă e sărăcie și încă mai mare și mai înfricoșată sub numele de socialiști, — căci poporul român ori-și-cum e mai răbduriu și cu puțin îndestulit, — afară de care s'a născut în purpură visând tot vipt elegant ca »Binevoitorul«.

Eu am spus și mai spun ce-i cauza sărăciei poporului în general Țeara noastră ca să poată ținea cont de a se număra între statele moderne din Europa, a trebuit să progreseze în tot respectul conform recerșitelor timpului modern. Progresarea aceasta din vitregitatea timpurilor n'a putut-o începe mai iute de anii 1860. Inceputu-s'a dară

înainte de aceasta cu 40 de ani a se edifica și crea tot felul de oficii de lipsă în un stat modern: de justiție, administrație, finanțe, miliție, culturale, de igienă, șosele, căi ferate s. c. l. așa precum am cetit odată paremi se în »Tribuna«, că până ce poporul înainte de aceasta cu 40 de ani avea coatingere oficioasă cel mult cu 10 persoane în toate afacerile ce puteau să-i obvină în vieță, azi are treabă și cu 40 de oficianți, doară și mai mulți și acestia toți plătiți ori direct prin dare comunală, ori indirect prin dare erarială, așa că o familie, care plătea dare pe atunci 10 florini de tot, azi plătește 40 florini.

Apoi sub M. Teresia s'a dat unui cap de familie cu un plug »un urbariu«, zi 4 jugere de pământ. Ei! Dar' acumă din o familie sânt cel puțin două, adecă poporul s'a duplicat, — rod în loc de 10, tot acel petec de pământ 20 de guri și încă mai hă mișite, că s'au furișat mereu și luxuri, datine străine atât cu privire la îmbrăcăminte, cât și la mâncare și beutură: vipturi grase de-ale »Binevoitorului« și alcool fără hotar

Vedem dară, că poporul s'a duplicat, impositele s'au triplicat, trebuințele zilnice s'au cuadruplicat, dar petecul de pământ al întregi țeri e tot acela, apoi și scobirea, lucrarea pământului e mai tot așa de primitivă ca înainte de aceasta cu 40 de ani, — fructul, productul e mai tot atâta azi ca atunci, deși lipsele sânt înzecite.

Trebue dară productivitatea pământului ridicată întreit, mai ales în locurile muntoase și mai sărăcoase. Bulgarul pentru un juger de pământ dă arândă 70 floreni pe o vară și încă dobânda lui dublă.

Un posesor din Beiuș, după un juger plantat cu viță nouă scoate într'o toamnă netto: 300 floreni — ce ai fi la două familii sărace țerane, — până-ce vecinul sărac cu 4 jugere de același soi de pământ petros moare de foame, și 'i duce ultima vacă în contribuție, dacă se opune e împușcat.

Aceste-'s treburi adevărate, domnule »Necunoscător«, și nu treburile profesorilor din Beiuș și ale domeniilor episcopești.

Aceste sunt chestiuni economice, ce agită parlamentele, aci trebue ajutorat. Și aci după a mea modestă părere așa s'ar putè ajutata, că productivitatea pământului fie la cereale, poame, animale de casă, trebue ridicată, triplicată. Să facă așa precum face Bulgarul și posesorul beiușan amintit.

Trebue pământul lucrat, economisat în tot respectul: național-știentific, — încât fiecare bucată de pământ să fie așa folosită, precum îi poștește natura fisico-chemică. La ajungerea acestui scop abună-seamă în locul prim trebue să ne inducă statul, care are, sau dacă n'are, să-'și creeze bărbați în tot respectul pricepători, prin cari apoi să se introducă sistematic economie rațională în fiecare sat,

asa că elevii școlari dela etatea de 10 ani până la etatea de 15 ani se 'și-o însușească în teorie, dar' mai ales în praxă. Să nu rămână nici un membru din familie, fie copil, sau copilă dela sate sau și oraș, ca să nu știe în general economia rațională, și în special economia ce poștește împrejurările locale și stratul pământului din satul seu. *Fiecare membru să fie nu numai consumător, ci și lucrător.*

Mai departe statul pe lângă aceea, că ar subministra învățătura economică rațională prin învățătorii poporali în fiecare sat în unele locuri și la familii mari sărace ar putea ajuta chiar și faptic, dând vița sau sēmënța necesară, ce chiar pofti acelu petec de loc al săracului cu unul sau două jugere.

Dar' nu numai statul, ci chiar și societatea să vină întru ajutorul oamenilor săraci. Să facem bănci de ajutorare, nu tot de speculă spre a umplè buzunarul acționarilor, cari ori-și-cum nu pot fi săraci.

N'ar fi frumos și bine, când 70 bănci de-ale noastre și așa și ale altora să întărească definitiv fiecare bancă măcar câte o școală poporală în tot anul, ce se poate face cu o sumă bagatelă --- mai lăsând din dividende de 14 la sută și din tantieme de vre-o două mii florini, precum a zis oare-cine, și eată într'un an 70 școli, în 10 ani 700 de școli întărite și asigurate.

Sau numai pentru aceea-'s băncile, ca folosul lor incurs din sudoarea poporului mai sărac, să se distribuiască tot pe vipturi și provezuturi elegante de ale »Binefăcătorul«-ui?

Mai departe să facem bănci de ajuto rare, de unde săracul să capete: câte o scroafă sau o vacă de prăsilă, când apoi peste doi, trei ani va reîntoarce scroafa, vaca, adecă prețul ei cu procentul legal minim, însă și săracului 'i a rămas după doi, trei ani altă scroafă cu purcei, altă vacă cu vițele, — astfel am mai alina necazul familiilor mai sărace dela sate, foamea bieților copii, cari toată iarna sgriburesc de frig desculți și nu pot merge la dascăl să învețe măcar rugăciunile.

Acuma accasta o știu chiar din propria intuițiune, că un sărac cu 4—5 jugere de pământ a căpătat acuma-'s trei ani o junincă de prăsilă, — azi juninca cu vițel mic a sosit la stăpân înderăpt, dar' și săracul rămase încă cu două capete, și de-acuma înainte își va putè ara mai bine pământiorul și plăti dările directe și indirecte.

Din venitul astor fel de bănci de ajuto rare să ajutorăm biserici și școli, să vadă poporul, că înțeligența cugetă serios la fericirea și bună-starea lui și atunci nu vom auzi tânguiri, că poporul nu ascultă de preoți, de domni etc. Că dacă se va nimici poporul, talpa țerii, atunci vai de toți.

Când poporul s'ar ridica materialicește atunci și industria și comer-

ciul și știința, cu un cuvânt toate vor înflori, țeara va fi fericită deplin. În zadar sînt palate pompoase, dacă în suteranele lor plînge miseria și sărăcia.

Cred că cu acestea am arătat, dle »Ne cînoscător«, că nu domeniile episcopești au sărăcit poporul, ci lucrurile, ce le am înșirat mai sus, viața modernă, la care nime n'a fost pregătit. Acusele despre aceste domenii sînt numai pretexte în gura malcontenților, speculanților și impilătorilor poporului, spre a seduce plebea și spre a-'și acoperi fărădelegile lor. Că eată dominiul episcopesc din venitul modest de 20 cruceri la jugăr face economii ne mai pomenite, ca nicăiri pe lume, din cari economii ridică institute culturale și filantropice în folosul tuturor, spre binele bisericeii și patriei. Mai bine de jumătate a inteligenței române din Ungaria propriu zise: învățători, preoți, avocați în aceste institute s'au crescut.

Și pe lângă toate aceste, binefacerile acestor institute sînt huiduite ca Domnul Christos de Iuda fățarnicul. Și acest lucru mârșav se întîmplă mai ales de 20 de ani, de când aceste institute, adecă școalele și gimnasiul gr.-cat. de Beiuș au început a se fortifica conform legilor și recerințelor timpului, atît esterior cu ziduri și încăperi moderne, cât și în interior prin puteri didactice, toate cu diplomă și una ca una la culme.

Sunt huiduite cum și în prezent de »Necunosătorul« și »Binevoitorul«. Unii bârfesc din considerațiuni patriotice speculative, alții din considerațiuni confesionale speculative, — ce lucruri infecte a seduce publicul cu minciuni și scornituri! Ba nici din partea fraților nu e destul spriginul moral totdeauna.

Înzădar, slăbiciune omenească, mici la inimă, mari la patimă nu ne cade bine să vedem pe altul mai îmbrăcat. Și eu zic, că parochiile adecă mântuirea sufletului e prima. Dar' mântuirea aceasta nu se poate în timpul prezent, ca de mult prin bucoavne și cetirea fără înțeles a căzaniilor. Aceasta nu se poate face, fără cunoștința profundă a adevărului, la ce însă, basa se pune în școli și gimnasii. Lipsă e dar' de pietrele din părății institutelor dela Beiuș, precum și din părății edificiilor diecesane din Oradea, căci toate servesc la conlucrarea mântuirii sufletelor. Apoi e lipsă și de maiori, generali lângă căpitani, că eată că căpitanul n'a știut nimica de treaba neumană a corporalului Nemes, numai atunci, când bietul Florea își dădù sufletul în spital. Școalele și gimnasiile pun basă culturei, cunoștinței științifice, pe care apoi în teologii și academii se edifică

Însă vëzurăm și vedem zilnic, că poporul a sărăcit materialicește, ce apoi conduce și la sărăcie sufletească, la defecționări, la păcate. Ca să mântuim dară sufletele de de-

feccionări și păcate va trebui să îngrigim poporul și în respect material, adecă economic. Și oare pentru acest lucru economic, atât de folositor pentru întreagă țeara, n'ar fi bine, ca începând din gimnasii să se pună basă pentru economia practică! În preparandii, teologii nesmintit. Un episcop rom. cat. a și introdus în toamna acestui an în teologie economia atât teoretică cât și practică. În present în gimnasii sunt: 4 ore geografie, se învățăm animale și insecte din Siberia, din întunecimile Africei, precum și plantele, până ce ale noastre nu le cunoaștem; 4 ore naturala, 4 fisica, 4 chemia, 4 gimnastica cu jocuri gimnastice englezești, ca-și-cum feciorii nostri atât dela munte, cât și cei dela câmpie, n'ar fi destul de viguroși, deși nu 'și-au schimbat datinele cu jocuri străine. N'ar fi oare mai bine, ca din aceste se avem câte 3 ore în clasă ca teorie cu intuițiuni necesare, eară câte 1 oră pe săptămână în fiecare clasă se avem praxa de economie în grădina de 5—10 jugere a gimnasiului! Eu aş zice, că aceasta ar fi gimnastica adevărată, atât mentală cât și corporală, prin ce s'ar mai întări și nervii osteniți de bănci de Luni dimineața până Sâmbătă seara și de aer închis. În economia națională acest lucru gimnastic ar fi un folos neprețuit, când tineretul școlar-gimnasial de mic s'ar deda la economie, cu care în vieță, fiind chiar și oficiant mai mic, mai ales în

orașe din provincie, în timp liber, bucuros s'ar mai ocupa și nu s'ar usca tot în fumuri din cafenele. Studentașul învățând prin grădină nu s'ar delecta numai în pomii sădiți de alții, ci chiar și el ar mai altoi, ca la toamnă, sau altă toamnă, să aibă măcar prune de una-două ferturi

Dl »Binevoitor« încă va pardona, că fac așa mari digresiuni, înzădar, că vipturile elegante poflesc mai ântâiu mari economii, acelea nu vin de gata pe masă.

Zic, că de 20 de ani, de când gimnasiul și institutele din Beiuș sînt chiar la nivelul recerut de timp și lege, profesorii și dascălii acestora sînt atacați atît în jurnale ungurești, cât și românești, cea zic, că sîntem daco-români, aceștia că sîntem prea mari Unguri. Ce se răspundă profesorii? Învete-ne dl »Necunoscător« sau dl »Binevoitor« sau ori-și-cine! Eu răspund și sînt curat înainte conștiinței mele, patriei mele bisericești și neamului, că profesorii nu fac alta, decît conform prescrișelor mai înalte școlastice și bisericești își împlinesc și își vor împlini cu sfințenie datorințele și ca profesori și ca preoți și cu știință și înțelepciune vor ocroti palatele muselor pentru binele comun, pentru binele tineretului fără excepțiune de naționalitate sau religiune.

Profesorii nu se folosesc, chiar nici de internatele gratuite, deși au unii câte 5—6

copii, numai ca să facă locuri cât de multe copiilor de preoți și mireni dela sate, deși plata profesorală căutând: munca, cualificația și împrejurările orășenești e subminimală și față de a preoților sătești, mai ales acum cu congruelele și milele. Eu știu preot, și încă nu în parohie de clasa I., care are trei copii la școală și spesează cel puțin cu ei la an 750 floreni și totuși Dumnezeu îi ajută de mai trăește cu ceialalți membri ai familiei, rămași acasă, cinstit. Un profesor ar pute face aceasta din o miie de floreni, plătind 200 fl. și arêndă? Inzădar, că datina de a cârti în contra profesorilor-dascălilor e înăscută cu noi în țeara aceasta, ținem tot la zicerea: »*quem dii odere*«, sântem / adevă în acest respect toți »Români«.

Țăranul dă bucuros birul de bucate porcarului sătesc, că 'i-a grijit de un purcel, dar' birul dascălesc numai cu mare năcaz și după multe porunci îl va da, deși dascălul 'i-a grijit copilul îndelungul anului atât trupește, cât și sufletește, care bir 'l-ar merita și ca cantor, că abia mai poate răsufila de ostenit, când ese din biserică.

Inaintea țăranului toți sânt domni: Dl birëu, dl finanț, dl gendarm, dl scriitor de notar sau judecătorie, dl arêndaș și tot felul de domni, numai învățătorul e: Dascăl! Diac:

Nu-'i mirare, că și statul însuși a fost până acum mașter față de zilerii poporului,

față de dascăli. Numai în anul acesta s'a decretat oficios, că și dascălii sînt oficianți publici pînă aci îl putè ataca ori-și-cine pe dascăl în oficiu, lucrul se considera de atac privat, agresorul nepedepsit, numai atunci, dacă spetele erau cu pete. Apoi salariul dăscălesc? Și acesta numai pe hîrtie. Un post sistematizat de scribă de notar 500 floreni. Un scribă la judecătoria 850 floreni. mai ca profesorul, deși scriba n'are numai 4 clase gimnasiale și în clasa a patra din latină, sau matez numai din milă a scăpat. Pînă ce învățătorul cu 4 clase gimnasiale, curs preparandial 4 ani și diplomă de cualificație abia 300—400 floreni, maxim 500 floreni la stat. Grupa ultimă a oficianților e a: XI., dascălii nici în aceasta nu-'s luați.

Se cetește și vorbește înse, că actualul domn ministru de culte și instrucțiune publică poartă foarte la inimă cauza învățătorilor și îi va sprigini după posibilitate.

Profesorii, preoții, oficianții toți fac alarmă după plată, li-se pune în vedere și învățătorilor de stat, — dar' întreb și cuget, ce va fi cu învățămîntul poporal confesional al Românilor, ce-i cu învățătorii nostri? Despre acestia tac toți. Atunci nu-'i mirare, că stările învățămîntului nostru poporal sînt așa, precum se scrie chiar acuma în jurnale despre stările deplorabile dăscălești din tractul protopopesc gr.-or. al Clujului. Ca-și-cum acelea

n'ar fi chiar așa de deplorabile și pe aci și pe locurile mai sărăcoase din jurul dealurilor. Mi-se sfâșie inima la vederea acestora, ca-și-cum am fi nu în secolul al XX-lea ci în evul mediu.

Bărbați marinimoși, cari fac fundațiuni generoase și stipendii pentru studenți școlari, pentru academisti, militari, încă și pentru ucenici de industrie tot se mai află, — dar' bărbații, cari se întărescă câte o școală confesională sătească, se ridică plata bietului învățator, sânt rari ca corbii albi. Pentru aceea am fost zis, că băncile noastre existente și fiitoare se ajutore în tot anul fiecare bancă măcar câte o școală, că venitul băncilor tot din sudoarea poporului incurge. Pentru aceea am zis, că se se instrueze poporul prin factorii competenți în economia rațională științifică, ca așa ridicându-se productul, venitul țeranilor, se poată ei de sine însuși a-și susține școala bisericască.

Inzădar se va decreta prin lege, că plata învățătorului e 3 — 400 fl. minim, dacă nu-'i de unde a se plăti.

Dar' se mai vorbesc și cu dl »Binevoitor« ca la fel se nu fie cu supărare. Zice adecă d-sa, că pacurile trimise elevelor costează 70—80 coroane. Nu-'i lipsă de pac, nici nu-'i iertat a se trimite. Căci atât rectorul internatului, cât și medicul a declarat, că alimentarea e îndestulitoare și corespunzătoare

atât cuantitativ, cât și cualitativ. Ce dovedește precum am zis mai la început și fțaa elevelor plastică și roșie. Mai zice că speșele de călătorie se urcă la 70 - 80 coroane. Doară pentru voia »Binevoitorului« nu vor ședè părinții cu fetițele lor acasă, fără învățatură, — că sânt pe acolo destule gășcuțe, Sau ar trebui ca internatul să trimită o comisiune, sau bani de călătorie. Șoade năluciri.

Mai departe zice, că înscrierea e 14 cor. — ce nu-'i drept, că e numai 4 coroane. Altcum, dl »Binevoitor« vorbește tot în cor., ca se se vadă cheltuială mare, și pe lângă toate sfortările reiese la suma de 350 fl., ce ar spesa un părinte la an pentru o »fetiță« din internat. Vēzurăm mai sus însă, că de toți păinți sânt numai 10, cari solvesc întreg din 80. Și după-ce lucrul e mărit, că rectorul internatului declară aserțiunile dlui »Binevoitor« de minciuni, speșele nu pot fi mai multe cu totul de 250 fl. Anume: întreținerea cu vestminte-uniformă 150 fl., didactrul înscrierea 8 fl., lucrul de mână 5 fl., manuale și recușite de scris 17 fl., fie luat și drumul cu tot 20 fl., că nu-'i de lipsă se călătorim pe clasa II., e bine și pe a III a apoi măicuța a pus ceva prăjituri și gășcuță friptă în cufăr, nu-'i de lipsă a mai spesa prin hotele, facem cum putem, numai scopul se 'l ajungem. Eată că ies numai 200 fl., dar' fie 250 fl. Mai vorbește de alte vestminte —

albe — dar' acasă cum o va ține părinții, fără vestminte? Eu cunosc institute în țeară, unde spesele sînt de două, de trei ori mai mari, dar' după 3—4 ani nu ies așa pregătite, ca dela noi. Ba mai ales încât privește limba germână, în toată țeara nu poți afla internat de fete cu școală publică, în care germâna să fie mai bine cultivată, ca la noi, atît în școală ca studiu, cît și în internat ca conversări. Eu înainte de aceasfa cu 5—6 ani am cercat unde 'i internat de fete în care limba școalei să fie germână, și n'am aflat în țeară nicăiri.

Și acuma întreb pe dl »Binevoitor« și pe ori-și-cine, că oare ar fi bine, dacă internatele noastre românești de fete n'ar fi împreunate cu școli publice, ci ar fi numai internate pentru limbi moderne și dexterități de pian la aceste nu știu cine le-ar ține gratuit, când apoi după 4—5 ani poate că ar fi »fetica« mai cu dibăcie în germană, franceză și pian, pentru-că n'ar învăța alte studii cu 25 ore legate de banca școalei, apoi mai câte ore pentru pregătire. Oare mai bun profit ar fi acesta? că »fetica« noastră, adevă femeile noastre inteligente dela orașe, apoi și cele dela sate ar vorbi frumos franțozește încă și cu sfatul și 'i-ar drâmboia și în pian, dar' alte lucruri de vieață n'ar mai ști. Ce folos național-rațional și practic ar fi acesta? Oare nu-'i mai bine așa, ca acuma, că internatele

sunt împreunate cu școală publică sau vice-versa. Când atât în școală, cât și în internat își însușesc bine, cum zice și »Binevoitorul«, limba română, maghiară, tot felul de lucru de mână, cum e și în internatul nostru din Beiuș, că »fetica care gată aici clasele civile nu numai lucrurile școlastice prescrise și de lux le știe, dar' are îndemânarea perfectă în croirea și gătirea hainelor de rînd, atât albituri cât și vestminte superioare, ce este un folos nespus pentru o femeie, mai ales la sate. Învață tot felul de științe generale prescrise de lege, pe baza căror primesc testimonii oficiale valide și recunoscute de lege, în urmare cele cu voe sau cari au chiar lipsă pot frecuenta cursuri de: preparandii, de asile, postă, telegraf, comerț și alte facuri științifice. Apoi știu și din germană, adecă și germânește îndestulitor, că pot ceti și a se înțelege cu ori-și-ce German, ba unele chiar bine«. Eu cred, că așa e mai bine, decât să parloăm tot franțozește-germanește și să dăm în drâmboiul de pian încă și atunci, când micuțului 'i-ar trebui o cămeșuță, o zăduiță. Să nu pățească așa cu franțozismele ca profesorul mare filolog, care a avut odată și el o vacă. Vine servitoarea și strigă: domnule! Vină că vaca a căzut în esle. Bine, bine, fătul meu, merg îndată numai să caut în dicționar cum se chiamă iesle grecește. Peste puțin timp vine earăși servitoarea și zice, că acuma tot poți veni, ardă-'l focul »dihănar«, că vaca muri.

Un preot vrednic, fost elev al nostru, ține o cuvântare mai azi-toamnă în o conferență de preoți și zice: Domnilor! O mare năpăstuire atacă în unele locuri biserica noastră românească înțeleg — zice preotul — secta pocăiților-nazarinenilor. Acestia-'s frați cu socialiștii, că nu voesc numai de silă să presteze datorințele față de stat și biserică. Causa oare nu e a se căuta chiar și în noi înșine, pentru-că :

1. Sînt preoți, cari nu vorbesc la înțeles cu poporul, nici în coatingere privată, nici officios, ba și predicele lor sînt filosofări, sau estemporisări latine, grecești, ce poporul nu pricepe.

2. Mulți preoți sînt prea grăbiți la fire n'ascultă cu paciință jalba bietului poporean, ba de multe-ori mai adaogă și preoteasa sau econoama, pentru ce poporul e foarte măhnit, că al n'are pe nime 'n lume cătră cine se-'și povestească jalba și necazul vieții, că din alte locuri e alungat, sau fără bani nu poate intra.

3. Alt preot eară, dacă are cei 30 crucerași pentru molitvă la cutare poporean, nu lasă D-zeu zi, ca să nu trimită după ei, nu zic, că n'are lipsă și drept, dară nu vede dl coleg, că picioarele lui Vasilii lui Butescu (copilul datorașului) sînt toate rane, că a trebuit să meargă bietul copilaș desculț și pe ger după o sarcină de surcele pe coasta lu-

necoasă a Vezurii și norciile picioarelor au degerat. A mers după surcele, că tatăl seu e bolnav, alți frați mai mari n'are, numai mai mici vre-o patru. A mers după surcele, ca așa se poată face măcar atâta foc, de care s'ar mai înmoia încâtva grăunțele de cucuruz, cu ce se-'și mai stîmpere el și frățiorii foamea, căci alte nutreminte nu au.

Și oare, d-lor colegi, ar fi mare pagubă, dacă fiecare dintre noi într'un sat p. e. cu 100 de numere ar ierta datoria de o mărță de bucate la vre-o 20 săraci, că bun e Dumnezeu și ne va răsplăti îndoit și înzecit. Altcum colea vara se va refuî cu lucrul, sau altcum. Nu vedeți cum ajută colegul din Prisaca eara s'erăcimea, dar și are lucrăși vara, până-ce altul nu capătă nici pe bani în satul seu. Nu vedeți cum 'l-a binecuvântat Dumnezeu, că deși e în parochia cea mai slabă, totuși în scurt timp își cumpără pământ aproape de 30 jugere, din cari acuma vre-a se cinstească școala cu vre o câteva jugere, ca să aibă fericire de a vede odată și parochia sa învățător ordinar, nu numai dieci fără carte latină. Și ce să facă, dacă nu capătă ajutor de nicăiri, eară poporeni sunt slabi de a plăti, dar' școală le trebuie nesmintit, că copșii și oamenii încep a s'elbătăci cu totul. N. B. Acest preot grăbit pentru cei 30 cruceri va fi la fel ca: »Binevoitorul«, care nu poate trăi nici într'o zi fără vipturi

elegante, nu bagă în seamă nici sărăcia omului, nici poruncile bisericești referitoare la posturi pentru de a înfrâna poftetele, mai ales atunci când jumătate din sat, n'au nici grăunțe îndestulătoare, ci merg la pădure să scobească sub neaună fag. Așa aduse-se acuma e anul aici în Beiuș în dric de eamnă din mijlocul codrilor o biată femeie deja amorțită de foame și răutăți, ziceau că e sêlbatecă, că nu știa vorbi, mai bine zis: nu putè de amorțeală.

În fine dl disertant scoate următoarea învățătură:

1. Să vorbim cu poporul la cap, să-i dăm învățătură în toate Duminecile și sărbătorile, precum în toate ocaziunile dar' la înțeles, că atunci nu va merge la biblia pocăiților, ci va asculta de noi totdeauna.

2. Să ascultăm cu răbdare, ca părinți sufletesti, văerările poporului și să dăm sfat, după a noastră mai bună chibzuire, căci știm, că n'are pe altul în sat, care să-l povățuiască și să ne ne alieze la o partidă, sau alta din sat, sau chiar noi să formăm partide contrare.

3. Să nu grăbim omul sărac pentru cei 30 crucerași, mai ales în timp de iarna, și dacă putem, să facem precum ne rugăm zilnic în Tatăl nostru: și ne iartă nouă greșelile noastre, precum iertăm și noi datoraiilor nostri.

La aceste va zice dl »Binevoitor« : ce se țin aceste de școale și internate? Eu însă

zic, că chiar se țin, pentru-că din eleve, elevi de școală, de internate au să fie preotese, preoți, inteligenți de-ai noștri, drept, ce dară de acuma până ce nueueau e fragedă trebuie dedată la economie, la vorbe bune și înțelepte, fie și cu omul cel mai sărac, și nu tot cu vipturi elegante și franțuzii.

Fiind vorbă de franțuzii, de nou amin-tesc, că acel părinte cu putere, care voiește să-și cualifice cu dibăcie »fetica« în pian, germână, franțeză, după absolvarea claselor civile — unde, precum vëzurăm la început, să pune basă solidă și din aceste, pe care ușor se poate edifica, ba unele și chiar destul dibace — când »fetica« e încă numai de 14 ani, tot trebuie să o ducă la institute cu de aceste specialități, adecă în locuri germânești: Viena, S. Pöln, München și altele.

Nu le duc acei domni cu putere, eări țin guvernante de acestea lângă fetițele lor în timp de 8—10 ani. Că apoi ce rezultate păgubitoare produc astfel de creșteri cu guvernante străine, nu trebuie să esplic, căci mare parte dintre ele abia au câteva clase elementare, — dar' germânește, franțozește știu din leagăn, deși pedagogie n'au vëzut nici-când. Vedem că astfel de franțozii ce au produs în România!

În Ungaria acuma se află două dame cu simțuri mai înalte artistice, cari deschid pe seama fetelor culte și în acest simț mai desvoltate: »*ateliere și cursuri artistice*«.

Aşa în România numai acum se trezesc, ca să mai dea de-o parte cu franțozii, să facă și pentru domnișoare un curs economic în căutare centru, unde să învețe tot felul de lucru de casă: fert, copt, spălat, cusut. Și aci chiar două dame se pun în frunte și scopul adevărat bun îl voiesc al ajunge prin colecte. A bună-seamă, că ar fi foarte bine precum am zis și în programa V. a școalei, dacă s'ar face și în internatul nostru de fete un curs complementar economic, măcar de un an, în care fetițele după absolvarea celor 4 clase civile să facă praxă în ale economiei de casă: în chilie, culină, grădină, lucrul de mână, fert, spălat, pigluit și celelalte, cari toate acestea s'ar pute face conversând și germânește, prin ce în manauarea acestei limbi ar deveni chiar dibace, — ba unele ar pute continua și franceza, precum și pianul, căci în acest curs n'ar avè studii de școală obligate, cel mult scurte repetiri și reînprospătări în conversațiile germânești economice.

Și înainte de a zice adio, dlui »Binevoitor«, care poștește dibăcie în pian, franceză, germană dela o »fetiță« din clasa a IV. civ. dela o fetiță de 14 ani, îl rog să'mi spună, că un studentaș de 14 ani din cl. IV. gim. reală, ori civilă, ce cunoștință are din aceste dexterități? mare parte nici carte franceză, nici pian n'a văzut, limba germană numai atunci o începe. Drept-ce nu-și alta decât ca

d-sa se zică: »mea culpa«, că dela un »Binevoitor«, adecă dela un om bun se recere a-și recunoaște sminteala, căci știm din evanghelie, că nu-i mai mare păcat, decât a sminti pe altul, adecă a-l duce în eroare, ca și el se facă păcat.

În fine, cred, că am desfășurat îndestul chestiunea cu internatele și școalele din Beiuș, în urma cărora și eu subscrisul declar încă odată, chiar ca rectorul și medicul internatului de fete, că: *toate învinuirile ce le-a făcut »Binevoitorul« față de școala civilă de fete cu privire la: germană, franceză și cant, sînt scornituri și lucruri tendențioase, — tot asemenea ce le-a făcut și la provisiunea internatelor.*

